

ห้องสมุดดิจิทัลเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

นิพนธ์ สุวรรณกิจ¹

จุฑาทิพย์ จันทร์ลุน²

บทคัดย่อ

บทความนี้เกิดจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ ความหมายและความสำคัญของ ห้องสมุดดิจิทัลเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ความสัมพันธ์ระหว่างห้องสมุดและการเรียนรู้ตลอดชีวิต กิจกรรมและบริการของห้องสมุดดิจิทัลที่ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต และแนวทางการพัฒนาห้องสมุดดิจิทัลเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ผลการศึกษา พบว่า 1) ห้องสมุดดิจิทัลเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ด้วยคุณสมบัติที่เอื้อต่อการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลง ลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงข้อมูล และอำนวยความสะดวกในการสืบค้นข้อมูล 2) กิจกรรมและบริการของห้องสมุดดิจิทัลที่ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต พบว่า มีการจัดกิจกรรมและบริการในหลายรูปแบบ และมีทรัพยากรสารสนเทศในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ 3) แนวทางพัฒนาห้องสมุดดิจิทัลเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต มุ่งเน้นการใช้และแปลงทรัพยากรสารสนเทศให้เป็นรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อสอดคล้องกับยุคสมัยและความต้องการของผู้ใช้บริการที่เปลี่ยนแปลงไป

คำสำคัญ: ห้องสมุดดิจิทัล, การเรียนรู้ตลอดชีวิต

¹ ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร อีเมล chanlun_j@su.ac.th

² อาจารย์ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร อีเมล chanlun_j@su.ac.th

Digital library to promote lifelong learning

Nithinun Suwannakij¹

Jutatip Chanlun²

Abstract

This article presents findings from an exploration of literature and research concerning the significance and role of digital libraries in fostering lifelong learning. It examines the interplay between libraries and lifelong learning, the diverse activities and services offered by digital libraries to support lifelong learning, and guidelines for developing digital libraries aimed at promoting continual learning. The study reveals that: 1) Digital libraries serve as vital learning resources that enhance lifelong learning by facilitating the acquisition of adaptable learning skills and reducing disparities in information access through features that support effective information retrieval; 2) Activities and services within digital libraries are offered in varied formats and provide extensive electronic information resources that aid lifelong learning initiatives; and 3) Guidelines for developing digital libraries underscore the importance of digitizing and utilizing information resources to meet evolving user needs effectively.

Keywords: digital library, lifelong learning

¹Department of Library Science, Faculty of Arts, Silpakorn University E-mail chanlun_j@su.ac.th

² Lecturer, Department of Library Science, Faculty of Arts, Silpakorn University E-mail chanlun_j@su.ac.th

บทนำ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 พ.ศ. 2566 – 2570 ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนได้รับการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพในทุกช่วงวัย มีสมรรถนะที่จำเป็นสำหรับโลกยุคใหม่ มีคุณลักษณะตามบรรทัดฐานที่ดีของสังคม มีคุณธรรม จริยธรรม และมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างพลิกโฉมฉบับพลันของโลก สามารถดำรงชีวิตร่วมกันในสังคมได้อย่างสงบสุข รวมทั้งการมุ่งสู่สังคมแห่งโอกาสและความเป็นธรรม ด้วยการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้งการพัฒนาระบบนิเวศเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตและพัฒนาทางเลือกในการเข้าถึงการเรียนรู้สำหรับผู้ที่ไม่สามารถเรียนในระบบการศึกษาปกติ (Office of the National Economic and Social Development Council, 2022) การเรียนรู้ตลอดชีวิตจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาคนในสังคม โดยสามารถกระทำได้ในทุกช่วงเวลาของชีวิตและทุกสถานที่ เนื่องจากการเรียนรู้เกิดขึ้นพร้อมกับการดำรงชีวิต ทั้งนี้เพราะสภาพสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปอยู่เสมอ การดำรงชีวิตและการเรียนรู้ของมนุษย์จึงจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงตามอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้นระบบนิเวศควรเอื้อต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้กับคนทุกกลุ่มอย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ ไม่ว่าจะเป็นการจัดการศึกษาหรือกิจกรรมเรียนรู้โดยตรง หรือจัดสิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อการค้นคว้าและเรียนรู้ไปตามรูปแบบของตนเอง ทั้งบนพื้นที่กายภาพและบนพื้นที่เสมือนจริง ขณะที่กลุ่มเข้าไม่ถึงจะต้องมีมาตรการกำจัดอุปสรรคต่าง ๆ ให้สามารถเข้ามาเรียนรู้และพัฒนาทักษะได้อย่างทั่วถึงมากขึ้น (Office of the National Economic and Social Development Council, 2022; Sakcharoen, 2015)

ในโลกยุคปัจจุบัน อินเทอร์เน็ตและเทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่ได้เข้ามามีบทบาทกับการดำรงชีวิตของประชาชนทุกเพศทุกวัย ทำให้พฤติกรรมการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ และรูปแบบวิธีการเข้าถึงสารสนเทศเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างมาก ผู้คนสามารถเข้าถึงสารสนเทศได้อย่างง่ายดาย กว้างขวาง และเข้าถึงได้ทุกที่ทุกเวลา ซึ่งส่งผลกระทบต่อห้องสมุดทั่วโลกอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เนื่องจากพฤติกรรม รูปแบบสื่อและความต้องการของผู้ใช้ที่เปลี่ยนแปลงไปและหลากหลาย ทำให้การใช้ห้องสมุดเป็นพื้นที่การศึกษาเรียนรู้กำลังมีความสำคัญน้อยลงเรื่อย ๆ สอดคล้องกับผลสำรวจการอ่าน พ.ศ.2561 ของ National Statistical Office & Thailand Knowledge Park (2019) ได้ระบุว่า มีผู้ใช้ห้องสมุดเป็นสถานที่อ่านหนังสือเพียงร้อยละ 0.6 หรือประมาณ 2.98 แสนคน แต่ธุรกรรมหลักของห้องสมุดยังเป็นเรื่องของการยืมคืนหนังสือ ซึ่งมีผู้ใช้บริการประเภทนี้มากกว่าการใช้เป็นสถานที่อ่านหลายเท่าตัว แต่จำนวนผู้ยืมคืนหนังสือก็มีทิศทางลดลงเช่นเดียวกัน คือเหลือเพียงร้อยละ 8.3 หรือประมาณ 4.12 ล้านคน และผลการวิเคราะห์จากผลสำรวจการอ่าน พ.ศ.2558 ได้วิเคราะห์ไว้ว่า ภายใน 6 ปี จะไม่มีผู้อ่านหนังสือที่ห้องสมุด เพราะการแพร่หลายของการใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อการสืบค้น (National Statistical Office & Thailand Knowledge Park (2016) จึงทำให้ห้องสมุดทั่วโลกพยายามปรับตัวให้สอดคล้องกับกระแสแห่งการเปลี่ยนแปลงนี้ได้

ดังนั้น จากแนวโน้มที่เกิดขึ้นผู้เขียนจึงต้องการนำเสนอเนื้อหาสาระเกี่ยวกับความหมายและความสำคัญของห้องสมุดดิจิทัลต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต ความสัมพันธ์ระหว่างห้องสมุดดิจิทัลกับการเรียนรู้

ตลอดชีวิต กิจกรรมและบริการของห้องสมุดดิจิทัลที่ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต และมีแนวทางการพัฒนาห้องสมุดดิจิทัลเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ความหมายและความสำคัญของห้องสมุดดิจิทัลเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ก่อนเข้าสู่เนื้อหาในรายละเอียด ผู้เขียนต้องการให้ผู้อ่านได้มีความเข้าใจในเรื่องของการให้คำนิยามเกี่ยวกับห้องสมุดดิจิทัล และได้เห็นถึงความสำคัญของห้องสมุดดิจิทัลเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1. ความหมายของห้องสมุดดิจิทัล (Digital Library)

ห้องสมุดดิจิทัล (Digital library) มีความหมายที่ใกล้เคียงกับคำว่า ห้องสมุดเสมือน (Virtual library) และห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic library) แต่มีความแตกต่างกัน ในบทความเรื่อง “ความแตกต่างของห้องสมุดดิจิทัลกับห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์” ของ Bansomdejchaopraya Rajabhat University (2024) ได้วิเคราะห์ไว้ว่า ห้องสมุดดิจิทัลสามารถเข้าถึงได้จากทุกอุปกรณ์ที่มีการเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ต มีประเภททรัพยากรที่หลากหลาย รวมถึงสื่อมัลติมีเดียและชุดข้อมูล โดยจัดเก็บข้อมูลบนคลาวด์และมีระบบการจัดการเนื้อหาขั้นสูงเพื่อจัดเก็บและจัดการเนื้อหาดิจิทัลจำนวนมาก ในขณะที่ห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์มักเข้าถึงได้จากภายในเครือข่ายองค์กรเท่านั้น และมุ่งเน้นทรัพยากรในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ในวงแคบกว่า เช่น หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (e-book) และวารสารอิเล็กทรอนิกส์ (e-journal) อีกทั้งใช้ระบบจัดการฐานข้อมูลแบบดั้งเดิมร่วมกับเครื่องมือซอฟต์แวร์อื่น ๆ เพื่อจัดการและจัดเก็บทรัพยากรอิเล็กทรอนิกส์

สำหรับบทความนี้ต้องการให้มีความเข้าใจที่ตรงกัน ด้วยการปรับปรุงจากความหมายของ Phattharakorn (2001) ว่า “ห้องสมุดดิจิทัล (Digital library)” เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่รวบรวม จัดเก็บ และให้บริการทรัพยากรสารสนเทศในรูปแบบดิจิทัล โดยจัดเก็บทรัพยากรสารสนเทศไว้ในคอมพิวเตอร์แม่ข่ายที่เชื่อมโยงเข้ากับระบบฐานข้อมูลของระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์ทั้งภายในและภายนอกประเทศ เป็นผลให้ผู้ใช้ทุกคนที่เชื่อมต่ออินเทอร์เน็ต ไม่ว่าจะอยู่ที่ใดทั่วทุกทิศสามารถสืบค้นและเข้าถึงข้อมูลได้ง่ายและตลอดเวลา

2. ความสำคัญของห้องสมุดดิจิทัลต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

เมื่อนึกถึงการเรียนรู้ในอดีต มักจะนึกถึงโรงเรียน ครู อาจารย์ ที่พยายามแบ่งปันความรู้ของตนเองออกมา ผู้เรียนก็ตั้งใจรับความรู้เหล่านั้นและจดลงสมุด อีกทั้งการค้นคว้าจากหนังสือต่าง ๆ เพื่อทำรายงานเตรียมตัวสอบจนจบรับปริญญา แต่การศึกษาในยุคดิจิทัลคงจะมีการเปลี่ยนแปลงและไปไกลกว่านั้น เพราะมนุษย์ต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมและสิ่งแวดล้อมอยู่ตลอดเวลา Chaisena & Chaisena (2018) เล็งเห็นว่า การเรียนรู้ที่บุคคลได้รับเมื่ออยู่ในช่วงวัยเรียนนั้น เป็นเพียงส่วนหนึ่งของชีวิต อาจเรียกว่าเป็นเครื่องมือพื้นฐานที่ช่วยให้บุคคลแสวงหาความรู้ได้ต่อไป ประเทศต่าง ๆ ได้ตระหนักถึงความสำคัญและ

ความจำเป็นของการที่ประชาชนจะต้องมีการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยเฉพาะในศตวรรษที่ 21 ซึ่งเป็นยุคของความเจริญและความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของวิทยาการและเทคโนโลยีเป็นยุคข้อมูลข่าวสารของสังคมแห่งการเรียนรู้ ดังนั้น จากผลการศึกษาของ Gertruang (2017) เกี่ยวกับ “การส่งเสริมการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เพื่อรองรับสังคมไทยในยุคดิจิทัล” ได้ศึกษาไว้ว่า การเปลี่ยนการเรียนรู้จากเดิมสู่ยุคดิจิทัลต้องคำนึงถึงความสัมพันธ์ระหว่างการเรียน การทำงาน และการดำรงชีวิต เน้นการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิต ส่งเสริมการค้นคว้าด้วยตนเองโดยนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการจัดการเรียนรู้ให้มากที่สุด อีกทั้งการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลต้องคำนึงถึงการปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง เน้นการสร้างสรรค์ปรับแต่งการเรียนรู้ การคิดเชิงวิพากษ์ และการแก้ปัญหาที่ซับซ้อน เน้นการใช้เครือข่ายออนไลน์ในการจัดการเรียนรู้ สร้างสถานการณ์จำลองให้ผู้เรียนพบประสบการณ์จริง เนื้อหาการเรียนรู้ควรมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้บนเครือข่ายออนไลน์ สามารถสร้างองค์ความรู้ แบ่งปันความรู้และเนื้อหาผ่านเครือข่ายออนไลน์ และส่งเสริมความรู้ในโลกแห่งการทำงานมากขึ้น

ห้องสมุดดิจิทัลจึงเข้ามามีบทบาทสำคัญในการให้บริการข้อมูลและสื่อการเรียนรู้ออนไลน์ให้กับผู้เรียน นักวิจัย และสาธารณชนทั่วไป นอกจากนี้ห้องสมุดดิจิทัลยังมีสิ่งอำนวยความสะดวกในการเข้าถึงข้อมูลและสื่อการเรียนรู้ให้กับผู้ใช้งานและมีความยืดหยุ่นในการเข้าถึงและใช้บริการ อีกทั้งยังมีการพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและความสะดวกสบายในการใช้งานห้องสมุดดิจิทัลด้วย เช่น การใช้งานระบบค้นหาที่มีความสามารถในการเปิดเผยข้อมูลที่มีคุณภาพสูง การทำให้ข้อมูลสามารถเชื่อมโยงกันได้ และการทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างผู้ใช้งานห้องสมุดดิจิทัลต่าง ๆ ทั้งในระดับชาติและนานาชาติ (Academic Resources Center & Information Technology, Bansomdejchaopraya Rajabhat University, 2024)

ความสัมพันธ์ระหว่างห้องสมุดดิจิทัลกับการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ดังที่กล่าวไปแล้วข้างต้นว่า ห้องสมุดดิจิทัลเป็นแหล่งการเรียนรู้รูปแบบหนึ่ง และการเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นกระบวนการเรียนรู้อย่างหนึ่ง ขณะเดียวกันห้องสมุดดิจิทัลกับการเรียนรู้ตลอดชีวิตต่างก็เป็นแนวคิดที่มีความสัมพันธ์กัน ดังนี้

1. ความหมายของการเรียนรู้ตลอดชีวิต

“การเรียนรู้ตลอดชีวิต” หรือ “การศึกษาตลอดชีวิต” ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้ให้ความหมายไว้ว่า เป็นการศึกษาที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (National Education Act 1999, 1999) สำหรับนักวิชาการต่าง ๆ ก็ได้ให้ความหมายของการเรียนรู้ตลอดชีวิตไว้มากมายเช่นเดียวกัน ซึ่งได้ให้ความหมายไว้ว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิต หมายถึง กิจกรรมการเรียนรู้ทั้งหมดของแต่ละบุคคลตั้งแต่แรกเกิดจนตาย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาบุคคลให้มีความรู้ ความสามารถ และ

ทักษะในการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน (Chaiya, 2015) อีกทั้งพัฒนาผู้เรียนให้สามารถพัฒนาตนเองและปรับตนเองให้ทันต่อสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นรวดเร็วของสังคม และอยู่ร่วมในสังคมและชุมชนที่จะเกิดองค์ความรู้จากความสนใจและความต้องการ เพื่อพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลาและตลอดชีวิต (Phimphisan, 2015)

การเรียนรู้ตลอดชีวิตจึงมีเป้าหมายเพื่อจัดให้มีระบบกระตุ้น ชี้นำ หรืออำนวยความสะดวกด้วยวิธีการใด ๆ ใ้บุคคลสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองในเรื่องที่ตนสนใจหรือตามความถนัดของตน สามารถเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ทุกประเภทได้ในเวลาใด ๆ ที่ตนสะดวกโดยไม่มีการค่าใช้จ่ายเกินสมควร และเพิ่มพูนความรู้ให้กว้างขวาง รู้เท่าทันพัฒนาการของโลกอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต รวมทั้งนำความรู้ไปเติมเต็มชีวิตให้แก่ตนเองหรือเกิดประโยชน์ต่อสังคม โดยอาจได้รับการรับรองคุณวุฒิตามความเหมาะสมด้วยก็ได้ (Lifelong Learning Promotion Act 2023, 2023)

จะเห็นได้ว่าการเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตที่เกิดขึ้นได้ตลอดเวลาและตลอดชีวิต ช่วยเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ความคิด และทัศนคติของผู้คน อีกทั้งทำให้ผู้คนมีการกระทำไปในทางที่ดีขึ้น ซึ่งสามารถเรียนรู้ได้ตามแนวทางการพัฒนาไปสู่การเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต โดย Charungkiatikul (2018) ได้กล่าวถึง ขั้นตอนการพัฒนาไปสู่การเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตไว้ 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 ตระหนักรู้ในปัญหา ความต้องการ และความสนใจของตนเอง

ผู้เรียนต้องเป็นผู้ตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษาและมีความสนใจในการเรียนรู้ด้วยตัวเอง ไม่มีผู้อื่นมาบังคับ ทราบถึงปัญหาที่ขึ้นกับตัวเอง รู้จุดที่ตัวเองควรพัฒนาศึกษา และหาความรู้ในด้านนั้น ๆ ต่อไป

ขั้นที่ 2 กำหนดเป้าหมายในการเรียนรู้และการพัฒนาตนเอง

หลังจากตระหนักรู้ในปัญหา ความต้องการ และความสนใจของตัวเองแล้ว ต่อไปผู้เรียนจะต้องทำการวางแผนในการพัฒนาตัวเอง โดยกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนทั้งทักษะที่จะเรียนรู้และวิธีการพัฒนา

ขั้นที่ 3 ลงมือปฏิบัติ โดยนำตนเองในการเรียนรู้ มีปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม รู้และแสวงหาความรู้ตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

ขั้นที่ 4 ทบทวนตนเอง พัฒนาการอย่างต่อเนื่องและตลอดชีวิต

เมื่อเรียนรู้ด้วยวิธีการที่กำหนดไว้ได้สำเร็จแล้ว ต้องทำการฝึกฝนทบทวนสิ่งที่ได้เรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ นอกจากนี้ต้องทบทวนและประเมินทักษะของตนเองอยู่ตลอด เพื่อให้ตระหนักรู้ว่ายังมีปัญหาใดอีก เพื่อนำมากำหนดเป้าหมายการเรียนรู้และพัฒนาตัวเองในครั้งถัดไป

ขั้นที่ 5 พัฒนาคุณค่าการเรียนรู้ ด้วยการถ่ายทอดประสบการณ์และแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้อื่นผ่านช่องทางที่หลากหลายอย่างสม่ำเสมอ ผู้เรียนควรนำความรู้ที่ได้เรียนรู้มาถ่ายทอดผ่านสื่อสังคมออนไลน์ เป็น

การเพิ่มคุณค่าการเรียนรู้โดยมอบความรู้ให้ผู้อื่นนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป อีกทั้งช่วยให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจในการเรียนรู้ด้วย

2. ประโยชน์ของห้องสมุดดิจิทัลที่ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ในปัจจุบันห้องสมุดดิจิทัลถือเป็นหนึ่งในแหล่งสารสนเทศสำคัญต่อการเรียนรู้ของคนทุกเพศทุกวัย และทุกสาขาอาชีพ สถาบันการศึกษาต่าง ๆ จึงต้องมีการปรับตัวเพื่อรองรับกระแสโลกที่เปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว โดยใช้คุณสมบัติของห้องสมุดดิจิทัล ได้แก่ การเข้าถึงข้อมูลและสื่อการเรียนรู้อย่างรวดเร็วและสะดวกสบายบนระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต การประหยัดเวลาในการค้นหาและคัดกรองข้อมูลต่าง ๆ การประหยัดค่าใช้จ่ายในการเดินทางและการจัดซื้อหนังสือ การเข้าถึงข้อมูลที่มีคุณภาพและฐานข้อมูลทางวิชาการผ่านห้องสมุดดิจิทัล และการอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมและความรู้ ซึ่งจากคุณสมบัติที่ได้กล่าวไป ทำให้ห้องสมุดดิจิทัลมีบทบาทในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตหลายประการ ได้แก่ ประการแรก ห้องสมุดดิจิทัลเอื้อให้คนได้พัฒนาทักษะความรู้อย่างเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลง ประการถัดมาห้องสมุดดิจิทัลสัมพันธ์กับการลดความเหลื่อมล้ำของสังคมในแง่ของการเข้าถึงข้อมูล ไม่มีข้อจำกัดของเวลาและสถานที่ สามารถเลือกเรียนรู้ในสิ่งที่ต้องการได้อย่างอิสระ และประการสุดท้ายเป็นบริการของห้องสมุดดิจิทัลที่อยู่นอกเหนือจากมุมมองของผู้ใช้ในแง่ของการสนับสนุนประสิทธิภาพในการเรียนรู้ เช่น ระบบช่วยการค้นหา การเผยแพร่ข้อมูล การเชื่อมโยงระหว่างข้อมูล และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้ใช้ เป็นต้น (Office of National Higher Education Science Research and Innovation Policy Council, 2021; Academic Resources Center & Information Technology, Bansomdejchaopraya Rajabhat University, 2024)

กิจกรรมและบริการของห้องสมุดดิจิทัลที่ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ในยุคที่เทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของผู้คน ปัจจุบันรูปแบบการศึกษาและการเรียนรู้มีความหลากหลายเป็นอย่างมาก ซึ่งเกิดจากการพัฒนาของหลายปัจจัย ทั้งความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี การสื่อสารโทรคมนาคม หรือแม้แต่ยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป การศึกษาในปัจจุบันจึงมีความกว้างขวางและเข้าถึงได้ในทุกระดับการศึกษา ทำให้แหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ ต้องพัฒนาและปรับตัวให้รองรับต่อรูปแบบการเรียนรู้ที่เปลี่ยนไป ห้องสมุดดิจิทัลมีกิจกรรมและบริการที่ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยผู้เขียนได้อ้างอิงงานวิจัยมาสรุปวิเคราะห์และแบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ ด้านทรัพยากรสารสนเทศ ด้านบริการ และด้านกิจกรรม ดังนี้ (Tavornjiht, 2021; Wihong, 2020)

1. ด้านทรัพยากรสารสนเทศ ประกอบด้วยหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (E-books) วารสารอิเล็กทรอนิกส์ (E-Journals) ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ (E-Databases) และสื่อสารสนเทศประเภทอื่น ๆ เช่น รูปภาพ สื่อโสตทัศนศิลป์ เทคโนโลยีเสมือนจริง (Visual Reality: VR) เป็นต้น ซึ่งสามารถเข้าถึงได้แบบเสรี (Open Access) โดยมีเนื้อหาครอบคลุมหลายสาขาวิชาและจัดการข้อมูลให้อยู่ในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อรองรับ

ลีลาการเรียนรู้ที่หลากหลายและอำนวยความสะดวกในการสืบค้นข้อมูลให้กับผู้ใช้บริการ ถือเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

2. ด้านบริการ มีส่วนช่วยในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ประกอบด้วย 1) บริการยืม - คืนทรัพยากรสารสนเทศด้วยตนเองผ่านระบบออนไลน์ 2) บริการตอบคำถามและช่วยในการค้นคว้าผ่านช่องทางต่าง ๆ เช่น Facebook, Line, X (Twitter) เป็นต้น 3) บริการสืบค้นระหว่างห้องสมุด 4) บริการแนะนำทรัพยากรสารสนเทศยอดเยี่ยม (Collection Highlight) 6) บริการแนะนำทรัพยากรสารสนเทศใหม่ และทรัพยากรสารสนเทศที่น่าสนใจ 7) บริการคู่มือ ระเบียบ และคำแนะนำต่าง ๆ ในรูปแบบออนไลน์

3. ด้านกิจกรรม อยู่ในรูปแบบสื่อประชาสัมพันธ์กิจกรรม เพื่อเชิญชวนและให้ข้อมูลสำหรับผู้ใช้บริการ เช่น

1) กิจกรรมอบรมให้ความรู้ทางวิชาการผ่านทางออนไลน์

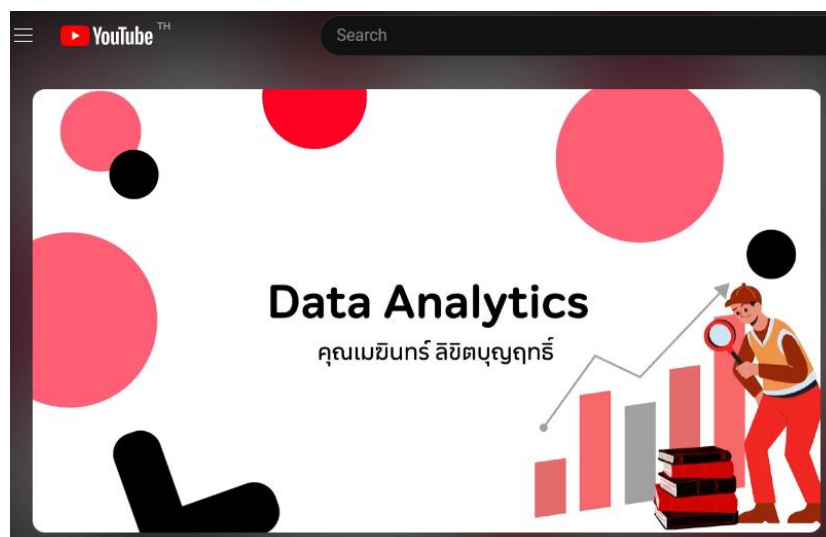

ภาพที่ 1 ภาพการอบรมทางวิชาการ ในหัวข้อ

“Lifelong Learning โควิด-19 ส่งผลกระทบอย่างไรต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต”

(ที่มา: TKParkchannel, 2020)

2) Librarian Space กิจกรรมฟังการบรรยายผ่านทางออนไลน์

ภาพที่ 2 ภาพการบรรยายในกิจกรรม Librarian Space ในหัวข้อ “Data Analytics”
(ที่มา: TKParkchannel, 2024)

3) กิจกรรม TK Small Talk แลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านทางกลุ่ม Line

ภาพที่ 3 ภาพบทความประชาสัมพันธ์กิจกรรม TK Small Talk ในหัวข้อ
“เกร็ดประวัติศาสตร์เมืองชล เรื่องราวชั้นดีที่ต้องชวนคุย”
(ที่มา: Thailand Knowledge Park, 2024)

แนวทางการพัฒนาห้องสมุดดิจิทัลเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ห้องสมุดดิจิทัล มีหน้าที่จัดเก็บ รวบรวม เผยแพร่ และให้บริการทรัพยากรสารสนเทศต่าง ๆ ในรูปแบบดิจิทัล รวมทั้งเชื่อมโยงกับแหล่งสารสนเทศอื่น ๆ เพื่อตอบสนองให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลความรู้ที่มีประสิทธิภาพและให้บริการที่เป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้ จึงจำเป็นต้องศึกษาแนวทางในการพัฒนาห้องสมุดดิจิทัลเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยผู้เขียนได้นำผลการวิจัยของ Wongman & Phisanpong (2016) มาใช้เป็นแนวทางหลักในการพัฒนาห้องสมุดดิจิทัล ซึ่งจากการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล โดยสามารถสรุปได้ดังนี้

1. การกำหนดนโยบายและแผนการพัฒนาห้องสมุดดิจิทัล โดยมุ่งพัฒนาบริการและกิจกรรมของห้องสมุดดิจิทัลสำหรับสนับสนุนระบบการเรียนการสอนให้มีคุณภาพและได้มาตรฐาน โดยให้ความสำคัญกับผู้ใช้เป็นหลัก เพื่อให้ผู้ใช้สามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลา ไม่มีอุปสรรคด้านเวลาและสถานที่และเปิดโอกาสให้ผู้ใช้งานได้เรียนรู้วิธีการและวางแผนในการพัฒนาตัวเอง

2. การสนับสนุนโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำเนินงานด้านการพัฒนาห้องสมุดดิจิทัล รวมถึงโครงสร้างพื้นฐานด้านระบบเครือข่ายสารสนเทศและเครื่องแม่ข่ายคอมพิวเตอร์ให้รองรับการดำเนินงานด้านห้องสมุดดิจิทัล ดังนั้นเพื่อการพัฒนาห้องสมุดดิจิทัลอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ ควรจัดหาเครื่องแม่ข่ายคอมพิวเตอร์ (Web Server/Object Server) เพื่อรองรับการดำเนินงานของห้องสมุดดิจิทัล และมีผู้ดูแลเครื่องแม่ข่ายเว็บ (Web System Administrator)

3. การจัดเตรียมสื่อดิจิทัลและพัฒนาชุดเมทาตาตา เป็นการคัดเลือกสื่อดิจิทัล ทั้งข้อความดิจิทัล รูปภาพ รวมถึงสื่อมัลติมีเดียต่าง ๆ โดยกำหนดเมทาตาตาที่เป็นมาตรฐานกำกับทรัพยากรทุกประเภท เพื่อให้สามารถสืบค้นได้หลากหลายวิธี

4. การกำหนดเนื้อหาสารสนเทศของห้องสมุดดิจิทัล ด้วยการแปลงสารสนเทศเป็นสื่อดิจิทัล (Digitization) ควรสร้างจากทรัพยากรสารสนเทศที่องค์กรเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ และสารสนเทศอื่น ๆ ที่ไม่มีปัญหาเรื่องการละเมิดลิขสิทธิ์ โดยจัดลำดับความสำคัญตามความต้องการสารสนเทศของผู้ใช้ และสร้างจากทรัพยากรสารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับสาขาวิชาที่จัดการเรียนการสอนและกิจกรรมต่าง ๆ ของห้องสมุดดิจิทัล

5. การพัฒนาห้องสมุดดิจิทัลโดยใช้โปรแกรมพัฒนาระบบห้องสมุดดิจิทัล โดยรับเอกสารทั้งที่เป็นเล่มและไฟล์เอกสาร จากนั้นจึงทำตราสัญลักษณ์องค์กรของห้องสมุดดิจิทัล เพื่อแสดงความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ ตรวจสอบชื่อเอกสารและความสมบูรณ์ครบถ้วนของเนื้อหา แล้วแปลงจากไฟล์เอกสาร Document (.doc) ให้เป็นรูปแบบ pdf แล้วจึงนำเข้าสู่ระบบห้องสมุดดิจิทัล

6. การจัดเก็บเอกสาร ควรมีระบบการสำรองข้อมูล (Back-up Data) ที่ได้มาตรฐานเพื่อป้องกันการสูญหายของข้อมูลจากอุบัติเหตุต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นได้

7. ระบบการรักษาความปลอดภัย ควรจัดให้มีระบบการรักษาความปลอดภัยของเว็บไซต์ห้องสมุดดิจิทัล โดยการอัปเดตโปรแกรมห้องสมุดให้เป็นเวอร์ชันล่าสุดเสมอ เพื่อปรับปรุงและแก้ไขปัญหาที่พบในเวอร์ชันเก่า รวมถึงปัญหาด้านระบบการรักษาความปลอดภัยของข้อมูล

8. ลิขสิทธิ์และทรัพย์สินทางปัญญา เป็นประเด็นที่ผู้พัฒนาห้องสมุดดิจิทัลต้องคำนึงถึงเป็นอย่างยิ่ง จึงควรกำหนดข้อตกลงเกี่ยวกับประเด็นความเป็นเจ้าของวัสดุและสารสนเทศอย่างชัดเจนและเป็นธรรม ในกรณีที่ได้รับสิทธิ์ในการเผยแพร่อย่างถูกต้องแล้ว ผู้พัฒนาควรมีมาตรการรักษาความปลอดภัยของทรัพยากรสารสนเทศดิจิทัลเพื่อป้องกันการทำซ้ำโดยไม่ได้รับอนุญาต รวมถึงควบคุมการเผยแพร่ข้อมูล ซึ่งมีวิธีการดังต่อไปนี้

8.1 มีการควบคุมการเข้าถึง โดยกำหนดสิทธิ์ในการเข้าถึงแบบพื้นฐาน ผ่านการลงทะเบียน ผู้ใช้บริการ ประกอบด้วยชื่อผู้ใช้ และรหัสผ่าน

8.2 มีการป้องกันข้อมูลเมื่อมีการคัดลอกหรือถ่ายโอนข้อมูล โดยตรวจสอบจากตราสัญลักษณ์ขององค์กรที่ติดไปกับข้อมูลที่ถูกรับคัดลอกหรือถ่ายโอน

9. การประเมินผลและการควบคุมคุณภาพ/มาตรฐาน ควรจัดให้มีการวิเคราะห์ความต้องการและประเมินความพึงพอใจของผู้ใช้บริการห้องสมุดดิจิทัลอย่างสม่ำเสมอ รวมทั้งนำผลการประเมินมาใช้แก้ไขปรับปรุงและพัฒนาการดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรม โดยทุกกระบวนการจะต้องเป็นไปตามนโยบายและแผนดำเนินงานของห้องสมุดดิจิทัล

รายการเอกสารอ้างอิง

- Academic Resources Center & Information Technology, Bansomdejchaopraya Rajabhat University. (2024). *digital library*. Retrieved 22 July 2024, from <https://www.bsru.ac.th/14363>
- Bansomdejchaopraya Rajabhat University. (2024). *Difference between digital library and electronic library*. Retrieved 22 July 2024, from <https://www.bsru.ac.th/16493>
- Chaisena, M., & Chaisena, P. (2018). Creating Lifelong Learning of Elderly Person in the Northeastern of Thailand. *Journal of Graduate School, Pitchayatat, Ubon Ratchathani Rajabhat University*, 13(2), 147-154. (In Thai)
- Chaiya, S. (2015). Lifelong Learning Skills of University Students: Theoretical Framework. *Songklanakarin Journal of Science and Technology*, 21(3), 149-176. (In Thai)
- Charungkiatikul, S. (2018). *A Lifelong Learner*. Retrieved 22 July 2024, from <https://www.trueplookpanya.com/education/content/65649>
- Gerdruang, A. (2517). Empowering Learning in the 21st Century for Thailand Society in the Digital Age. *Lampang Rajabhat University Journal*, 6(1), 173-184.
- Lifelong Learning Promotion Act 2023. (2023, March 19). *National Gazette*. No. 140 Section 20 A. page 1-13.
- National Education Act 1999. (1999, August 19). *National Gazette*. No. 116 Section 74 A. page 1-23.
- National Statistical Office & Thailand Knowledge Park. (2016). *Examining survey data and finding some unexpected information*. Retrieved 22 July 2024, from <https://www.shorturl.asia/vmR8u>
- National Statistical Office & Thailand Knowledge Park. (2019). *People reading books in libraries has decreased. Use the book borrowing service less often*. Retrieved 22 July 2024, from <https://shorturl.asia/tXwQG>
- Office of National Higher Education Science Research and Innovation Policy Council. (2021). *Promoting lifelong learning to support sudden changes and global crises*. Retrieved 9 November, <https://www.nxpo.or.th/th/report/9519/>

- Office of the National Economic and Social Development Council. (2022). *The Thirteenth National Economic and Social Development Plan (2023-2027)*. Retrieved 22 July 2024, from https://www.nesdc.go.th/article_attach/article_file_20230307173518.pdf
- Phattharakorn, N. (2001). Digital Library. *Encyclopedia of Education Faculty of Education, University Srinakharinwirot*, (24), 88–94. (In Thai)
- Phimphisan, S. (2015). Lifelong Education and the Sustainable Community Development According to Philosophy of Sufficiency Economy. *Prae-wa Kalasin Journal of Kalasin University*, 2(3), 153-172. (In Thai)
- Sakcharoen, P. (2015). Key Components in Promoting Lifelong Learning. *Journal of Education Studies*, 4(2), 141-156. (In Thai)
- Tavornjiht, P. (2021). *Guidelines for the Development of a Higher Education Institution Library to Promote Lifelong Learning in the Online Media Age: A Case Study of Khunyong Long Athakravisunthorn Learning Resources Center, Prince of Songkla University*. Retrieved 22 July 2024, from <https://kb.psu.ac.th/psukb/handle/2016/17840>
- Thailand Knowledge Park. (2024). *Chonburi history bits A great story that needs to be talked about*. Retrieved 22 July 2024, from <https://shorturl.asia/cf1wn>
- TKParkchannel. (2020, 14 May). Lifelong Learning How does COVID-19 affect lifelong learning ? (In Thai). [Video]. Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=wSN4gNB4Wzw>
- TKParkchannel. (2024, 10 February). Librarian Space: Library data analysis (In Thai).[Video]. Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=B96Hnqp-eev>
- Wihong, J.(2020).The Needs of Users towards the Services of the Northeastern Rajabhat University Libraries in the Digital Era. *Journal of Information*, 19(1), 11-19.
- Phisalpong, K., & Wongman, K. (2016). The Development of Thai Classical Dance and Music Digital Library for Chanthaburi College of Dramatic Arts, Bunditsilapa Phatana Institute. *Academic Journal of Humanities and Social Sciences Burapha University*, 24(44), 123-144.